

De beroepssegregatie tussen mannen en vrouwen in Nederland opnieuw in kaart gebracht

Veranderingen in de seksesamenstelling van de beroepen in Nederland tussen 1971 en 1989

Fokje Faber, Anneke van Doorne-Huiskes en Wijbrandt van Schuur¹

Summary

The occupational sex segregation in the Netherlands revisited

Changes in the sex composition of the Dutch occupations between 1971 and 1989

Previous Dutch research suggests that occupational sex segregation has increased during the 1970's and 1980's. This is in contrast to results of research in other countries that generally show a decrease of occupational sex segregation in most of these countries. In this paper changes in the occupational sex segregation are investigated from different points of view. Analyses of occupational data from the 1971 Census and the 1989 Labour Force Survey demonstrate that occupational sex segregation declined as well in The Netherlands during the last two decades. Women more often entered into male dominated and integrated occupations than into female dominated occupations. Men more often became employed in the female dominated and integrated occupations. As a result of these changes the sex typing of 27 of 188 investigated occupational titles changed, by which a new pattern of occupational sex segregation came into being.

1. Inleiding

De arbeidsparticipatie van vrouwen in Nederland nam gedurende de afgelopen twee decennia substantieel toe. In 1971 nam 30% van het vrouwelijk arbeidspotentieel aan arbeid deel; in 1989 was dit 45%. De arbeidsparticipatie van mannen daarentegen daalde gedurende die periode van 84% naar 75% (CBS, 1971; 1989).

Een van de kenmerken van de arbeidsmarkt is dat deze sterk gesegregeerd is naar sekse. Dit is niet alleen in Nederland het geval. Beroepssegregatie blijkt een universeel fenomeen te zijn. Ook in de Verenigde Staten en de andere westerse landen zijn vrouwen in andere sectoren en beroepen werkzaam dan mannen (Bradley, 1989; Jacobs, 1989; Van Mourik, Poot & Siegers, 1989; Plantenga, Schippers & Siegers, 1990; De Wachter, Koot-du Buy, Siegers & Van Mourik, 1986). In de voormalige Sovjet-Unie en het voormalige Tsjecho-Slowakije, waar

gedurende lange tijd sprake is geweest van een staatsocialisme, bestaat eveneens een arbeidsdeling op basis van sekse (Heitlinger, 1981).

Trendonderzoek naar de aard en de omvang van de beroepssegregatie tussen mannen en vrouwen toont aan dat deze gedurende lange tijd stabiel waren. Vanaf de jaren zeventig echter is de beroepssegregatie in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en ook de overige westerse landen langzaam afgenomen, doordat vrouwen toetraden tot mannenberoepen (Hakim, 1981; Jacobs, 1989; OECD, 1985; Reskin & Roos, 1990;). In de Verenigde Staten nam gedurende de jaren zeventig het aandeel vrouwen in mannenberoepen sterker toe dan dat van vrouwen in de beroepsbevolking (Beller, 1985).

Volgens Van Mourik en Siegers (1988), die de veranderingen in de segregatie tussen 1971 en 1985 hebben onderzocht, is echter in Nederland de beroepssegregatie in de jaren zeventig en tachtig juist toegenomen. Het grootste gedeelte van de aanwas van de vrouwelijke beroepsbevolking zou terecht zijn gekomen in die beroepen waarin ze toch al oververtegenwoordigd waren. Mannen daarentegen zouden steeds vaker werk hebben gevonden in vrouwenberoepen. Doordat de vrouwelijke beroepsbevolking sterk in omvang toenam, terwijl de toename van de mannelijke beroepsbevolking slechts gering was, is het effect van de toename van vrouwen in vrouwenberoepen sterker dan dat van de toename van mannen in vrouwenberoepen, zo blijkt uit het onderzoek van Van Mourik en Siegers. Tijdens (1990), die onderzoek verrichtte naar de veranderingen in de beroepssegregatie tussen 1975 en 1985, stelt eveneens vast dat de segregatie in Nederland is toegenomen. De Nederlandse onderzoeksresultaten zijn dus in opvallende tegenspraak met de resultaten van het genoemde buitenlandse onderzoek.

In Van Mourik en Siegers' onderzoek is een segregatie-index gebruikt om de mate van segregatie op macro-niveau, ofwel op het niveau van alle beroepen samen, vast te stellen. Het voordeel van een index is dat de berekening ervan vrij ongecompliceerd is, waardoor eveneens eenvoudig veranderingen in de mate van segregatie zijn vast te stellen. Een nadeel van een index is het samenvattende karakter ervan, zodat ontwikkelingen binnen afzonderlijke beroepen versluierd worden. De index van Van Mourik en Siegers heeft, wat de in ons onderzoek betrokken 188 beroepen betreft, in 1971 een waarde van 26,9% en in 1989 van 28,7%, zodat er aldus sprake zou zijn van een lichte toename van de segregatie. Met de door hen gehanteerde segregatie-index bieden Van Mourik en Siegers een specifiek perspectief op het verschijnsel beroepssegregatie. De index geeft namelijk het percentage van de totale beroepsbevolking weer dat van beroep dient te veranderen om alle beroepssegregatie te doen verdwijnen, onder de randvoorwaarde dat de omvang van de beroepen gelijk blijft.

Tijdens' uitgangspunt van onderzoek is de vertegenwoordiging van vrouwen en mannen in de categorie vrouwenberoepen en de categorie mannenberoepen. Haar resultaten spreken echter haar conclusie dat er sprake is van een toename van de segregatie, tegen. Het aandeel vrouwen van de totale vrouwelijke beroepsbevolking in de vrouwenberoepen is namelijk vrijwel stabiel gebleven, terwijl het aandeel mannen van de totale mannelijke beroepsbevolking in de vrouwenberoepen is toegenomen, zij het minimaal. Er is dan ook sprake van een lichte afname van segregatie, die vooral het gevolg is van een afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen.²

In dit artikel worden de veranderingen in de beroepssegregatie vanuit een aantal perspectieven bekeken met als doel deze veranderingen inzichtelijk te maken. Het antwoord op de vraag of er sprake is van een afname dan wel een toename van de segregatie en met name hoe een af- of toename inhoudelijk moet worden geduid, wordt enerzijds bepaald door het gekozen aggregatieniveau van de beroepen, anderzijds door gekozen referentiepunten. Deze zijn op hun beurt weer afhankelijk van de te beantwoorden onderzoeksvraag.

Centraal in dit artikel staat de vraag welke de invloed is van de sterke toename van de arbeidsparticipatie van vrouwen op de beroepssegregatie op basis van sekse. Meer in het bijzonder beogen we inzicht te krijgen in de veranderingen in de seksesamenstelling van de beroepen in Nederland gedurende de afgelopen twee decennia. Daartoe zijn twee vragen geformuleerd. De eerste betreft de beroepssegregatie op het niveau van de beroepen, de tweede die op macro-niveau.

2. Onderzoeksvragen

1. Welke segregatie- en desegregatie-ontwikkelingen hebben zich de afgelopen twee decennia binnen de beroepen in Nederland voorgedaan? Zijn als gevolg van deze ontwikkelingen beroepen veranderd van sekselabel en zo ja, om welke beroepen gaat het? Zijn vrouwen vooral terechtgekomen in de beroepen waarin ze toch al oververtegenwoordigd waren?
2. Is er sprake van een toename van segregatie of juist van desegregatie op macroniveau?

3. Data

Ter vaststelling van de seksesamenstelling van de beroepen in Nederland voor de jaren 1971 en 1989 zijn de Volkstelling van 1971 en de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van 1989, beide van het CBS, geraadpleegd. In de betreffende tellingen worden gegevens verstrekt over het aantal vrouwen en mannen dat werkzaam is in de verschillende beroepsgroepen. In zijn beroepenclassificatie onderscheidt het CBS 7 beroepssectoren die zijn onderverdeeld in 87 beroepsklassen ('2-digit-niveau'), in 316 beroepsgroepen ('3-digit-niveau') en 914 beroepen ('4-digit-niveau'). De gegevens van de Volkstelling 1971 en de EBB 1989 zijn verzameld op het niveau van beroepen. De Volkstelling 1971 is een integrale telling van de aantallen werkenden in de verschillende beroepen. De EBB 1989 echter is een steekproef van de Nederlandse bevolking. Het CBS acht de beroepsgegevens op 4-digit-niveau wat betreft de aantallen werkenden niet betrouwbaar genoeg, reden waarom het CBS de gegevens van de EBB 1989 over aantallen werkenden binnen de beroepen alleen op 3-digit-niveau verstrekt. De in dit artikel volgende analyses zijn dan ook gebaseerd op gegevens van beroepsgroepen.

In dit onderzoek zijn de 316 beroepsgroepen die het CBS in zijn beroepenclassificatie onderscheid veelal om reden van betrouwbaarheid samengevoegd. In 1989 kwamen namelijk in 35 van de 316 beroepen te weinig beoefenaren in de steekproef voor, zodat betrouwbare

schattingen van het aantal (mannelijke en vrouwelijke) werkenden in die beroepen niet mogelijk waren.³ Deze beroepen zijn dan ook niet in de analyse betrokken. Van de overige 281 beroepsgroepen zijn 125 beroepsgroepen tot 32 beroepsgroepen samengevoegd, zodat uiteindelijk 188 beroepsgroepen resteren. Deze samenvoegingen waren noodzakelijk omdat óf de aantallen mannen en vrouwen van de afzonderlijke beroepsgroepen onbekend zijn óf vanwege de onbetrouwbaarheid van die aantallen. Beroepsgroepen zijn alleen dan samengevoegd als de werkzaamheden ervan vergelijkbaar zijn. In het vervolg van dit artikel wordt in plaats van over beroepsgroepen over beroepen gesproken.

4. Resultaten

4.1. De ontwikkeling van de beroepssegregatie op het niveau van de beroepen

4.1.1. Segregatie en desegregatie binnen de beroepen

Het is de vraag of de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen geleid heeft tot een ontwikkeling in de richting van toenemende segregatie in beroepen of juist van een afname ervan, dat wil zeggen van desegregatie. Van desegregatie in een beroep is sprake indien het aandeel vrouwen in dat beroep zodanig is verschoven dat het meer in overeenstemming is geraakt met het aandeel vrouwen in de totale beroepsbevolking.

Verschuivingen in de richting van desegregatie of juist van een toename in segregatie in de beroepen zijn ten behoeve van dit onderzoek vastgesteld door de veranderingen in de quotiënten van de seksesegregatie (SSQ's) van de beroepen tussen 1971 en 1989 te berekenen. Het seksesegregatie-quotiënt voor beroepen met een oververtegenwoordiging vrouwen wordt berekend op basis van de formule $SSQ_v = (p_{vi} - p_{vn}) / (100 - p_{vn})$, waarbij p_{vi} het percentage vrouwen in beroep i is in een bepaald jaar en p_{vn} het percentage vrouwen in de totale beroepsbevolking in datzelfde jaar. Het seksesegregatie-quotiënt voor beroepen met een oververtegenwoordiging mannen wordt vastgesteld op basis van de formule $SSQ_m = (p_{mi} - p_{mn}) / (100 - p_{mn})$, waarbij p_{mi} het percentage mannen in beroep i in een bepaald jaar is en p_{mn} het percentage mannen in de totale beroepsbevolking in datzelfde jaar. Indien $p_{vi} > p_{vn}$ dan geldt de formule SSQ_v . Bij $p_{vi} < p_{vn}$ wordt de formule SSQ_m toegepast.

De maat SSQ kan een waarde aannemen van 0 tot en met 1. Van volledige desegregatie ofwel van een exact evenredige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in een beroep is sprake als de SSQ een waarde heeft van 0, van volledige segregatie als deze een waarde heeft van 1.

De maat SSQ_v relateert het interval van oververtegenwoordiging van vrouwen in een beroep in een bepaald jaar ($p_{vi} - p_{vn}$) aan het interval van mogelijke vrouwenberoepen in dat jaar ($100 - p_{vn}$). De maat kan dan ook geïnterpreteerd worden als de mate waarin een beroep een vrouwenberoep is. De maat SSQ_m heeft dezelfde betekenis voor mannenberoepen als de maat SSQ_v voor vrouwenberoepen. De waarden van de beide maten zijn onderling vergelijk-

baar: een vrouwenberoep met een SSQ_v -waarde van bijvoorbeeld 0,55 is in dezelfde mate gesegregeerd als een mannenberoep met eenzelfde SSQ_m -waarde.

Zo is in 1971 het percentage vrouwen in het beroep van boekbinder 28,5% en dat van vrouwen in de totale beroepsbevolking 26%. Omdat hier geldt dat $p_{vi} > p_{vn}$ wordt in dit geval SSQ_v berekend. Deze heeft een waarde van 0,03. In 1989 is het aandeel vrouwen in het boekbindersberoep 25,0%; in de totale beroepsbevolking is het aandeel vrouwen 37%, zodat nu $p_{vi} < p_{vn}$ opgaat. Daarom dient nu SSQ_m berekend te worden: het quotiënt heeft een waarde van 0,32. Het beroep van boekbinder, waarin aanvankelijk vrouwen en mannen min of meer evenredig vertegenwoordigd waren, is dus in 1989 zodanig gesegregeerd geraakt dat het een mannenberoep is geworden. Beroepen waarvan de SSQ -waarde niet méér gestegen is of niet minder gedaald dan een waarde van 0,05 worden geacht niet te zijn veranderd in termen van segregatie.

Na berekening van de SSQ -waarden van alle beroepen in 1971 en 1989, blijkt dat in 81 beroepen (43%) de segregatie is afgenomen terwijl in 75 beroepen (40%) de mate van segregatie gelijk is gebleven. In 32 beroepen (17%) nam de segregatie toe. De segregatieontwikkelingen verschillen echter voor de afzonderlijke beroepscategorieën. Binnen de categorie *mannenberoepen* is in 49% van de beroepen de segregatie afgenomen en in 42% bleef de mate van segregatie gelijk. Slechts in 9% van de mannenberoepen is de segregatie toegenomen. Binnen de categorie *vrouwenberoepen* nam in 32% van de beroepen de segregatie af, terwijl in 47% van de beroepen de mate van segregatie gelijk bleef. In 21% van de vrouwenberoepen is sprake van een onveranderde situatie in termen van segregatie. In 20% van de *evenredige beroepen* is de segregatie afgenomen, terwijl 65% van de evenredige beroepen segregeerde. In 15% van de beroepen bleef de mate van segregatie stabiel.

4.1.2. Verandering van sekselabel van de beroepen

Een belangrijke kwestie betreft het criterium om het 'sekselabel' van beroepen vast te stellen. Omdat een theoretische grond hiervoor ontbreekt, heeft een criterium om mannen- en vrouwenberoepen te onderscheiden tot op zekere hoogte een willekeurig karakter.

Tussen 1971 en 1989 nam het aandeel vrouwen in de beroepsbevolking toe van 26% tot 37% (CBS, 1971; 1989). Strikt genomen is er in 1971 dus sprake van oververtegenwoordiging van vrouwen in een beroep indien meer dan 26% van de beroepsbeoefenaren vrouw is, in 1989 indien dit aandeel meer dan 37% is. Om echter alleen die beroepen waarvan het aandeel vrouwen 26% respectievelijk 37% is, aan te merken als beroepen waarin vrouwen en mannen evenredig vertegenwoordigd zijn en de overige beroepen te betitelen als vrouwen- of mannenberoepen, is een te rigide voorstelling van zaken.

Een bruikbare leidraad ter onderscheiding van de drie beroepscategorieën is uit te gaan van een (relatief) symmetrisch interval rond het aandeel vrouwen in de beroepsbevolking. Gekozen is voor een intervalbreedte van 1/5-deel van het gebied van mogelijke mannenberoepen en van 1/5-deel van het gebied van mogelijke vrouwenberoepen. Uitgaande van een beroepsbevolking met 26% vrouwen in 1971, ligt het interval van mogelijke mannenberoepen in dat jaar tussen

0% en 26% vrouwen en dat van mogelijke vrouwenberoepen tussen 26% en 100% vrouwen. Bij een keuze voor het 1/5-criterium noemen we een beroep met 21% vrouwen ($26\% - 26/5\%$) nog net evenredig, evenals een beroep met 41% vrouwen ($26\% + 74/5\%$). In 1971 loopt het interval van evenredige beroepen aldus van 21% tot en met 41% vrouwen. Mannenberoepen zijn dan de beroepen met minder dan 21% vrouwen en vrouwenberoepen die met meer dan 41%. Het aandeel vrouwen is in 1989 toegenomen tot 37%, zodat het interval van evenredige beroepen dan begrensd is door de waarden 30%-50%. Immers, $37\% - 37/5\% = 30\%$ en $37\% + 63/5\% = 50\%$.

Gegeven het 1/5-criterium zijn de beroepen met een SSQ-waarde van 0,20 of lager de evenredige beroepen. Immers, het interval van evenredige beroepen bestaat uit 1/5-deel van het mogelijke gebied van vrouwenberoepen (SSQ_v -waarden $\leq 0,20$) en 1/5-deel van het mogelijke gebied van mannenberoepen (SSQ_m -waarden $\leq 0,20$).

Als de beroepen op basis van de genoemde operationalisering zijn ingedeeld, blijken 12 van de 136 *mannenberoepen* veranderd in *evenredige beroepen*. Van de 20 *evenredige beroepen* veranderden er 4 in mannenberoepen en 7 in vrouwenberoepen. Van de 32 *vrouwenberoepen* veranderden er zowel 2 in mannenberoepen als 2 in evenredige beroepen. Dus in totaal 27 beroepen (14%) veranderden tussen 1971 en 1989 zodanig van seksesamenstelling dat gesproken kan worden van verandering van sekselabel. Het gaat in vrijwel alle gevallen om substantiële verschuivingen in het aandeel vrouwen, dat wil zeggen om een toename van meer dan 10%. In tabel 1 zijn de beroepen vermeld die tussen 1971 en 1989 van sekselabel zijn veranderd.

Tabel 1 *Beroepen in Nederland waarvan tussen 1971 en 1989 het sekselabel is veranderd*

beroepen	% vrouwen 1971	% vrouwen 1989	verandering % vrouwen
<i>mannenberoepen veranderd in evenredige beroepen</i>			
spinner, wever, breier e.d.	19,9	30,0	10,1
zelfstandig winkelier en detailhandelaar niet in winkel	13,8	30,5	16,7
arbeidskracht grafische industrie ¹	12,1	30,8	18,7
verkoopchef, filiaalhouder	16,6	35,5	18,9
voedingsmiddelenbereider, overig	10,1	30,0	19,9
directeur, bedrijfsleider horecabedrijf	15,4	35,3	19,9
reclameontwerper, industr. vormgever	16,6	38,5	21,9
tuindersknecht e.d.	18,9	41,3	22,4
juristische beroepen, overig	10,2	36,4	26,2
acquisiteur zakelijke diensten	10,1	36,4	26,3
personeels- en beroepsspecialist	17,3	45,0	27,7
auteur, journalist e.d.	13,3	41,9	28,6

beroepen	% vrouwen 1971	% vrouwen 1989	verandering % vrouwen
<i>evenredige beroepen veranderd in vrouwenberoepen</i>			
administratieve functies, overig	40,8	57,9	17,1
socioloog en psycholoog	30,6	52,2	21,1
beroepssporter en trainer	29,8	53,3	23,5
boekhouder, kassier, lokettist	35,9	64,5	28,6
beeldend kunstenaar	22,7	54,6	31,9
taalkundige en vertaler	34,7	66,7	32,0
bibliothecaris en archivaris	24,4	62,5	38,1
<i>evenredige beroepen veranderd in mannenberoepen</i>			
controleur en keurder van produkten (excl. metaal/electro)	36,9	22,2	-14,7
boekbinder e.d.	28,5	25,0	-3,5
schoenmaker, lederwarenmaker	28,9	28,6	-0,3
straat- en marktverkoper	21,6	26,2	4,6
<i>vrouwenberoepen veranderd in evenredige beroepen</i>			
leidinggevende huish. personeel	57,2	50,0	-7,2
textielproduktenmaker ²	43,0	33,3	-9,8
<i>vrouwenberoepen veranderd in mannenberoepen</i>			
boekh. machine en comp. operateur	50,7	25,0	-25,7
commerciële functies n.e.g.	56,9	25,8	-31,1

1 stereotypers, stypengalvaniseurs, lithografen, etsers e.d.

reproductiefotografen, retoucheurs, kopiïsten e.d.

fotolaboranten e.d.

zeef-, blok- en textieldrukkers

2 bontkleermakers, hoedenmodiste, hoeden- en pettenmaker, patroonmaker, aftekenaar, uitsnijder, textielproduktenmaker, overig

4.1.3. Concentratie van vrouwen in vrouwenberoepen?

Zijn vrouwen vooral terechtgekomen in die beroepen waarin ze toch al oververtegenwoordigd waren? Om deze vraag te beantwoorden, is voor alle beroepen onderzocht in hoeverre het aandeel vrouwen ervan veranderd is tussen 1971 en 1989. In 64 beroepen blijkt het percentage vrouwen min of meer gelijk te zijn gebleven. In 41 beroepen nam het percentage vrouwen in absolute zin wel toe, maar minder dan evenredig, dat wil zeggen minder dan 11%. Het gaat hier om 33 mannenberoepen, 4 evenredige en 4 vrouwenberoepen, ofwel om 24% van de mannenberoepen, 20% van de evenredige beroepen en om 13% van de vrouwenberoepen. Wel min of meer naar evenredigheid was de toename van het aandeel vrouwen in 31 beroepen.

pen, terwijl in 34 beroepen het aandeel meer dan evenredig toenam. Met andere woorden, in 65 beroepen nam het aandeel vrouwen evenredig of meer dan evenredig toe. Het betreft in dit geval 44 mannenberoepen, 11 evenredige en 10 vrouwenberoepen, dat wil zeggen 32% van de mannenberoepen, 55% van de evenredige en 31% van de vrouwenberoepen.

Een opvallend gegeven is dat in 34% van de vrouwenberoepen het percentage vrouwen met meer dan 3,0% is *afgenomen*, terwijl dit slechts in 4% van de mannenberoepen en in 10% van de evenredige beroepen het geval is. De onderzoeksresultaten wijzen dan ook uit dat vrouwen vooral toegetreden zijn tot de evenredige beroepen, terwijl ze daarnaast (iets) vaker toegetreden zijn tot mannenberoepen dan tot vrouwenberoepen.

4.2. De ontwikkeling van de beroepssegregatie op macro-niveau

4.2.1. De verschillen in omvang van beroepen en de segregatie

Gezien de in de vorige paragraaf beschreven onderzoeksresultaten ligt de conclusie voor de hand dat tussen 1971 en 1989 in Nederland de beroepssegregatie op basis van sekse is afgenomen. Deze conclusie is echter te voorbarig. Een complicerende factor is namelijk dat er zowel in 1971 als in 1989 meer mannenberoepen zijn dan vrouwen- en evenredige beroepen en dat vrouwenberoepen in beide jaren gemiddeld groter van omvang zijn dan mannen- en evenredige beroepen.

In de vrouwenberoepen zijn in 1971 gemiddeld per beroep 38.000 personen werkzaam, in de mannen- en evenredige beroepen per beroep gemiddeld 20.000 respectievelijk 21.000. In 1989 zijn de verschillen in het gemiddelde aantal werkenden per beroep tussen enerzijds vrouwenberoepen en anderzijds mannen- en evenredige beroepen nog toegenomen. In vrouwenberoepen zijn dan gemiddeld 64.000 personen werkzaam, in mannen- en evenredige beroepen respectievelijk 23.000 en 32.000. Het gemiddelde aantal beroepsbeoefenaren in vrouwenberoepen is dus aanmerkelijk groter dan dat van mannenberoepen en evenredige beroepen.⁴

Omdat in mannen- en evenredige beroepen gemiddeld belangrijk minder personen werkzaam zijn dan in vrouwenberoepen, verandert het aandeel vrouwen van mannen- en evenredige beroepen bij toetreding van vrouwen in het algemeen sneller dan dat het aandeel mannen in vrouwenberoepen bij toetreding van mannen verandert. Mannenberoepen en evenredige beroepen veranderen dan ook eerder van sekselabel dan vrouwenberoepen. Voor een juiste interpretatie van de veranderingen in de segregatie van beroepen dient daarom rekening te worden gehouden met de verschillen in aantallen werkenden tussen vrouwenberoepen enerzijds en mannen- en evenredige beroepen anderzijds.

In tabel 2 zijn voor de jaren 1971 en 1989 de aantallen en percentages vrouwen en mannen werkzaam in de mannenberoepen, vrouwenberoepen en evenredige beroepen vermeld, evenals de veranderingen daarin tussen 1971 en 1989. Bij het percentage vrouwen en mannen

gaat het hier om het aandeel vrouwen *van de vrouwelijke beroepsbevolking* respectievelijk om het aandeel mannen *van de mannelijke beroepsbevolking*. Op deze wijze zijn de veranderingen van het *aantal* werkzame vrouwen en mannen binnen de beroepen gerelateerd aan de verandering van de vrouwelijke respectievelijk mannelijke beroepsbevolking tussen 1971 en 1989. Aldus wordt zowel rekening gehouden met de *omvang* van de verschuivingen van de aantallen vrouwen en mannen binnen de afzonderlijke beroepen, als met de *omvang* van die beroepen zelf. In tabel 2 zijn de resultaten van deze analyse vermeld.

Tabel 2 Toename en afname van vrouwen en mannen in mannenberoepen (M), evenredige beroepen (E) en vrouwenberoepen (V) in Nederland tussen 1971 en 1989 in aantallen en percentages

	beroepen							
	M (n = 136)		E (n = 20)		V (n = 32)		totaal (n = 188)	
	aant. (x 1000)	(%) ^a	aant. (x 1000)	(%)	aant. (x 1000)	(%)	aant. (x 1000)	(%)
<i>vrouwen</i>								
1971	123	11,1	141	12,7	848	76,2	1.112	100
1989	384	17,1	384	17,1	1.485	65,8	2.253	100
toe-/afname	261	6,0	243	4,4	637	-10,4	1.141	
<i>mannen</i>								
1971	2.543	79,7	280	8,8	368	11,5	3.192	100
1989	2.818	75,4	438	11,7	484	12,9	3.740	100
toe-/afname	275	-4,3	158	2,9	116	1,4	549	

Noot. Het sekselabel van de beroepen is zowel voor 1971 als voor 1989 bepaald door de participatiegraad van vrouwen in de beroepen in 1971.

^a De percentages van vrouwen zijn berekend op basis van de omvang van de vrouwelijke beroepsbevolking; die van mannen op basis van de omvang van de mannelijke beroepsbevolking.

Uit tabel 2 blijkt dat de oververtegenwoordiging van vrouwen binnen de vrouwenberoepen substantieel is afgenomen (met 10,4%). De vertegenwoordiging van vrouwen binnen de mannenberoepen is met 6,0% toegenomen en binnen de evenredige beroepen met 4,4%. De oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen is afgenomen met 4,3%, terwijl de vertegenwoordiging van mannen binnen vrouwenberoepen toenam met 1,4% en binnen de evenredige beroepen met 2,9%. Deze analyse leert dat ook als er rekening wordt gehouden met de omvang van beroepen, vrouwen verhoudingsgewijs meer zijn gaan werken in mannenberoepen en evenredige beroepen dan in vrouwenberoepen. Mannen zijn verhoudingsgewijs vaker in vrouwenberoepen en evenredige beroepen werkzaam geraakt dan in mannenberoepen. Er is dan ook sprake van een afname van segregatie.

4.2.2. De toename van het aantal vrouwelijke en mannelijke beroepsbeoefenaren

De vraag is op welke wijze de (netto-)groei van het aantal vrouwen en mannen voor de onderscheiden beroepscategorieën tot stand is gekomen. In tabel 3 is die groei voor de afzonderlijke categorieën nader beschreven.

Tabel 3 Groei tussen 1971 en 1981 van het aantal vrouwen en mannen binnen de drie beroepscategorieën

	toename/afname aan beroepsbeoefenaren						
	n	vrouwen (x 1000)	$\bar{X}$ (x 1000)	mannen (x 1000)	$\bar{X}$ (x 1000)	totaal (x 1000)	$\bar{X}$ (x 1000)
<i>mannenberoepen</i>							
afname opvang ^a	45	27	0,6	-430	-9,6	-403	-9,0
toename omvang < 10.000 ^b	59	66	1,1	187	3,2	253	4,3
toename omvang ≥ 10.000 ^c	32	168	5,3	518	16,2	686	21,4
totaal	136	261	1,9	275	2,0	536	3,9
<i>evenredige beroepen</i>							
afname omvang	3	-2	-0,7	-11	-3,7	-13	-4,4
toename omvang < 10.000	10	31	3,1	18	1,8	49	4,9
toename omvang ≥ 10.000	7	214	30,6	151	21,6	365	52,2
totaal	20	243	12,2	158	7,9	401	20,1
<i>vrouwenberoepen</i>							
afname omvang	7	-46	-6,6	-24	-3,4	-70	-10,0
toename omvang < 10.000	10	41	4,1	5	0,5	46	4,6
toename omvang ≥ 10.000	15	642	42,8	135	9,0	777	51,8
totaal	32	637	19,9	116	3,6	753	23,5

Noot. Het sekselabel van de beroepen is bepaald door de participatiegraad van vrouwen in de beroepen in 1971

^a beroepen waarvan het aantal beoefenaren tussen 1971 en 1989 is afgenomen

^b beroepen waarvan het aantal beoefenaren tussen 1971 en 1989 met minder dan 10.000 is toegenomen

^c beroepen waarvan het aantal beoefenaren tussen 1971 en 1989 met 10.000 of meer is toegenomen

Opvallend is de grote *afname* (430.000) van het aantal mannen in 45 *mannenberoepen*. Het aantal vrouwen in deze beroepen daarentegen nam toe, zij het in lichte mate (tabel 3). In slechts 6 van deze 45 mannenberoepen nam het aantal vrouwen met meer dan 1000 toe, namelijk in de beroepen van magazijnbediende (toename 7.000), akkerbouwer en veehouder (4.500), administrateur van voorraden (4.500), tuinbouwer en bollenkweker (3.500), handelsvertegenwoordiger (1.500) en bakker en chocolade- en suikerwarenmaker (1.500). In 22 van de 45 mannenberoepen waren noch in 1971 noch in 1989 vrouwen werkzaam. De in omvang afgenomen mannenberoepen zijn vooral industriële en ambachtsberoepen. Daarnaast is er veel werkgelegenheid verloren gegaan in de landbouw.

De *groei* van het aantal arbeidsplaatsen in de 91 *in omvang toegenomen* mannenberoepen is 939.000, waarvan 234.000 arbeidsplaatsen zijn bezet door vrouwen. Met andere woorden, de afkalking van de werkgelegenheid in 45 mannenberoepen is ruimschoots gecompenseerd door de groei ervan in de overige mannenberoepen. Die toename van arbeidsplaatsen heeft voor 75% plaatsgevonden in 32 beroepen. Tot deze beroepen behoren de managementberoepen (groei 241.000 arbeidsplaatsen), de professies zoals de beroepen van geneeskundige, econoom, accountant, jurist, journalist (samen 170.000) en de automatiseringsberoepen (86.000). Groeiberoepen waren bovendien de beroepen van tuinmans- en tuindersknecht (49.000), van chauffeur en trambestuurder (36.000) en de hogere technische beroepen (33.000). De toename van het *aantal vrouwen* in de mannenberoepen heeft voor 64% plaatsgevonden in deze 32 sterk groeiende beroepen, die van het *aantal mannen* voor 73%. Met uitzondering van de hogere technische beroepen, heeft de groei van het aantal vrouwen zich in dezelfde mannenberoepen voorgedaan als de groei van het aantal mannen.

Binnen de 17 *evenredige beroepen* die in *omvang* zijn *toegenomen*, zijn 414.000 nieuwe arbeidsplaatsen ontstaan, waarvan er 245.000 door vrouwen zijn ingenomen. Die toename van 414.000 arbeidsplaatsen heeft zich voor 82% voorgedaan in 7 beroepen. Opvallend is de omvangrijke gemiddelde groei van het aantal beroepsbeoefenaren in deze 7 beroepen (tabel 3). Het betreft de beroepen van leerkracht in het voortgezet onderwijs (toename 106.000 arbeidsplaatsen), boekhouder, kassier en lokettist (97.000), een aantal andere boekhoudkundige functies (52.000), straat- en marktverkoper (46.000), kok en keukenhulp (33.000), socioloog en psycholoog (17.000) en bibliothecaris en archivaris (13.000). De toename van het *aantal vrouwen* in de evenredige beroepen heeft zich voor 87% voorgedaan in deze 7 sterk groeiende beroepen, die van het *aantal mannen* voor 89%. De groei van het aantal beroepsbeoefenaren in het beroep van boekhouder, kassier en lokettist komt geheel voor rekening van vrouwen: het aantal mannen in dit beroep is afgenomen met 3.000. In het beroep van straat- en marktverkoper nam het aantal vrouwen met veel minder dan het gemiddelde aantal vrouwen toe, het aantal mannen daarentegen met aanmerkelijk meer dan het gemiddelde aantal mannen. In de overige sterk gegroeide evenredige beroepen is de groei van het aantal vrouwelijke beroepsbeoefenaren verhoudingsgewijs ongeveer even groot als die van het aantal mannelijke.

In de 25 *vrouwenberoepen* met een *toename* van de *omvang* heeft zich een groei voorgedaan van 823.000 nieuwe arbeidsplaatsen: 683.000 arbeidsplaatsen zijn door vrouwen bezet. Die groei heeft voor 94% plaatsgevonden in 15 vrouwenberoepen. Ook wat deze vrouwenberoepen betreft is de omvangrijke gemiddelde groei opvallend (tabel 3). Zo namen de verplegende beroepen (toename 133.000 arbeidsplaatsen), de verzorgende beroepen (113.000) en de beroepen van winkelbediende en verkoper (111.000) substantieel in omvang toe. Andere vrouwenberoepen met een grote werkgelegenheidsgroei zijn de beroepen van werkster en glazenwasser (83.000), van administratief medewerker (56.000), van kelner en buffetbediende (46.000) en van secretaresse en typiste (40.000). De toename van het *aantal vrouwen* in de vrouwenberoepen heeft zich voor 94% in de sterk groeiende beroepen voorgedaan, die van het *aantal mannen* voor 97%. Niet in alle sterk gegroeide vrouwenberoepen is de toename van mannen (verhoudingsgewijs) even groot als die van vrouwen. Zo komt de groei van het aan-

ral beroepsbeoefenaren in de verzorgende beroepen vrijwel geheel op het conto van vrouwen: slechts 2.000 mannen zijn togetreden tot deze beroepen. In het beroep van administratief medewerker is sprake van een toename van vrouwen met 73.000, terwijl het aantal mannen in dit beroep is afgenomen met 16.000. In het beroep van leerkracht in het basisonderwijs nam alleen het aantal vrouwen toe, namelijk met 32.000, terwijl het aantal mannen constant bleef. In dat van dokters-, tandarts- en dierenartsassistenten nam het aantal vrouwen toe met 14.000. In dit beroep waren noch in 1971 noch in 1989 mannen werkzaam.

4.2.3. De veranderde samenstelling van de drie beroepscategorieën en de segregatie.

We zagen dat 27 beroepen zijn veranderd van sekselabel. Daardoor zijn tussen 1971 en 1989 de drie beroepscategorieën van samenstelling veranderd. De gegevens in tabel 2 geven de ontwikkelingen weer binnen de drie afzonderlijke beroepscategorieën, *niet* rekening houdend met de veranderde samenstelling van de drie categorieën. Aldus zijn tot de categorie vrouwenberoepen in 1989 dezelfde beroepen gerekend als tot de categorie vrouwenberoepen in 1971. Hetzelfde geldt voor de categorieën evenredige en mannenberoepen. Op deze wijze is namelijk de beantwoording van de vraag of vrouwen nog sterker geconcentreerd zijn in de beroepen waarin ze toch al oververtegenwoordigd waren, mogelijk. Dat bleek niet het geval: vrouwen zijn vooral tot de evenredige beroepen en tot de mannenberoepen togetreden, waardoor een (groot) deel van de evenredige beroepen veranderde in vrouwenberoepen en een deel van de mannenberoepen in evenredige beroepen. Mannen zijn vaker togetreden tot de evenredige en vrouwenberoepen dan tot de mannenberoepen, zodat een aantal evenredige beroepen veranderde in mannenberoepen, een aantal vrouwenberoepen in evenredige beroepen en een aantal zelfs in mannenberoepen.

De veranderingen in de beroepsamenstelling van de drie beroepscategorieën hebben aldus geleid tot nieuwe onderlinge scheidslijnen. De vraag is of deze nieuwe patronen van segregatie een evenwichtiger verdeling van vrouwen en mannen over de drie beroepscategorieën hebben bewerkstelligd. Ter beantwoording van deze vraag is in tabel 4 opnieuw de vertegenwoordiging van vrouwen en mannen binnen de drie beroepscategorieën in 1971 vergeleken met die in 1989, echter nu *wél* rekening houdend met de tussen 1971 en 1989 veranderde beroepsamenstelling van de categorieën. In tabel 4 wordt dus de in 1971 bestaande beroepssegregatie vergeleken met de beroepssegregatie in 1989.

De meest opvallende uitkomst van de tweede analyse is de afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen met 7,2%. De vertegenwoordiging van mannen binnen de vrouwenberoepen is toegenomen met 3,7% en binnen de evenredige beroepen met 3,5%. De verdeling van vrouwen over de drie beroepscategorieën is nagenoeg ongewijzigd gebleven: de oververtegenwoordiging van vrouwen binnen de vrouwenberoepen is licht afgenomen, namelijk met 2,2%, terwijl de vertegenwoordiging van vrouwen binnen de mannenberoepen met 2,3% licht toenam. Binnen de evenredige beroepen bleef de vertegenwoordiging van vrouwen zo goed als gelijk (afname 0,1%). De verdeling van de mannelijke en

Tabel 4 De aantallen en percentages vrouwen en mannen in de mannenberoepen (M), evenredige beroepen (E) en vrouwenberoepen (V) in 1971, vergeleken met die in 1989 in Nederland

beroepen											
M			E			V			totaal		
aant. (x 1000)	(%) a	n	aant. (x 1000)	(%)	n	aant. (x 1000)	(%)	n	aant. (x 1000)	(%)	n
<i>vrouwen</i>											
1971	123	11,1	136	141	12,7	20	848	76,2	32	1.112	100
1989	301	13,4	130	284	12,6	23	1.668	74,0	35	2.225	100
toe-/afname	178	2,3		143	-0,1		820	-2,2		1.141	
<i>mannen</i>											
1971	2.543	79,7	136	280	8,8	20	368	11,5	32	3.192	100
1989	2.712	72,5	130	460	12,3	23	568	15,2	35	3.740	100
toe-/afname	169	-7,2		180	3,5		200	3,7		549	

Noot. Het sekselabel van de beroepen is voor 1971 bepaald door de participatiegraad van vrouwen in de beroepen in 1971, voor 1989 door de participatiegraad van vrouwen in de beroepen in 1989.

^a De percentages van vrouwen zijn berekend op basis van de omvang van de vrouwelijke beroepsbevolking; die van mannen op basis van de omvang van de mannelijke beroepsbevolking

de vrouwelijke beroepsbevolking over de drie beroepscategorieën is in 1989, in vergelijking met de situatie in 1971, iets meer aan elkaar gelijk geraakt. Ook als rekening wordt gehouden met de veranderde segregatiepatronen in 1989, is er dus sprake van een afname van de segregatie.

Deze afname in segregatie is in de tweede analyse vooral veroorzaakt door een afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen en in veel mindere mate door een afname van de oververtegenwoordiging van vrouwen in de vrouwenberoepen. In de eerste analyse is de desegregatie vooral het gevolg van de afname van de oververtegenwoordiging van vrouwen in de vrouwenberoepen en in mindere mate van de afname van de oververtegenwoordiging mannen in de mannenberoepen. De afname van de segregatie is in de eerste analyse bovendien groter. De verschillen in uitkomst tussen de twee analyses kunnen worden verklaard uit de sekselabelverandering van 27 beroepen. In tabel 5 zijn deze verschillen nader beschreven.

Door de verandering van de samenstelling van de drie beroepscategorieën is de netto-toename van het aantal mannen en vrouwen in de *mannenberoepen* in de tweede analyse, in vergelijking met de eerste analyse, veel minder groot (vergelijk tabel 2 en tabel 5). Dit verklaart de, wat de mannenberoepen betreft, grotere afname van het percentage mannen (analyse 1: 4,3%; analyse 2: 7,2%) en de minder grote toename van het percentage vrouwen (analyse 1: 6,0%; analy-

Tabel 5 Verschillen in het aantal vrouwen en mannen in de mannenberoepen (M), evenredige beroepen (E) en vrouwenberoepen (V) bij vergelijking van analyse 1 (tabel 2) en analyse 2 (tabel 4)

	beroepen					
	M		E		V	
	toe-/afname		toe-/afname		toe-/afname	
veranderd van sekselabel	aant. v (x 1000)	aant. m (x 1000)	aant. v (x 1000)	aant. m (x 1000)	aant. v (x 1000)	aant. m (x 1000)
12 mannenberoepen	-115	-198	115	198		
4 evenredige beroepen	22	63	-22	-63		
2 vrouwenberoepen	10	29			-10	-29
7 evenredige beroepen			-200	-121	200	121
2 vrouwenberoepen			7	8	-7	-8
netto toe-/afname	-83	-106	-100	22	183	84

Leeswijzer: doordat 12 mannenberoepen zijn veranderd in evenredige beroepen, behoren in de tweede analyse 115.000 vrouwen en 198.000 mannen *minder* dan in de eerste analyse tot de categorie mannenberoepen; deze aantallen vrouwen en mannen zijn tot de categorie evenredige beroepen gaan behoren

se 2: 2,3%) in de tweede analyse (vergelijk tabel 2 en tabel 4). De netto-toename van het aantal vrouwen in de *evenredige* beroepen is in de tweede analyse kleiner, die van het aantal mannen groter (tabel 5). Daarom is in de tweede analyse sprake van een (minieme) afname van het percentage vrouwen in de evenredige beroepen (0,1%), terwijl in de eerste analyse de vertegenwoordiging van vrouwen in de evenredige beroepen toenam (met 4,4%). De toename van het percentage mannen in de evenredige beroepen is daarentegen iets groter: deze is in de tweede analyse 3,5%, in de eerste 2,9%.

Het meest opvallende verschil tussen de beide analyses betreft de categorie *vrouwenberoepen*. In de eerste analyse is de vertegenwoordiging vrouwen binnen de vrouwenberoepen afgenomen met 10,4%, in de tweede analyse met slechts 2,2%. De verklaring van het verschil ligt in het feit dat de categorie vrouwenberoepen in de tweede analyse aanmerkelijk meer vrouwen omvat, namelijk 183.000 meer (tabel 5). Omdat eveneens het aantal mannen in de categorie vrouwenberoepen in de tweede analyse groter is, is tevens hun vertegenwoordiging in de vrouwenberoepen in de tweede analyse groter dan in de eerste, namelijk 3,7% in plaats van 1,4%.

Dat de categorie vrouwenberoepen in de tweede analyse aanmerkelijk meer vrouwen en ook meer mannen omvat dan in de eerste analyse, komt doordat 7 evenredige beroepen met een grote toename in omvang veranderd zijn in vrouwenberoepen. Met andere woorden, het feit dat vrouwen vooral zijn toegetreden tot de evenredige beroepen (waardoor 7 ervan veranderden in vrouwenberoepen), leidde tot een bestendiging van de verdeling van de vrou-

welijke beroepsbevolking over de drie beroepscategorieën, evenals tot een toename van de vertegenwoordiging van mannen in vrouwenberoepen. Analooq hieraan: dat de categorie mannenberoepen in de tweede analyse aanmerkelijk minder vrouwen en mannen omvat, komt doordat 12 mannenberoepen veranderden in evenredige beroepen. Met andere woorden, de toetreding van vrouwen tot mannenberoepen (waardoor 12 ervan deze veranderden in evenredige beroepen) heeft geleid tot een grotere afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen, ofwel tot een afname van de segregatie in dit opzicht. Het is dus niet zo dat de evenrediger verdeling van de mannelijke beroepsbevolking over de drie beroepscategorieën, of meer specifiek de toegenomen vertegenwoordiging van mannen binnen de vrouwenberoepen, het gevolg is van verdringing van vrouwen uit de vrouwenberoepen door mannen, zoals veelal wordt beweerd.

5. Samenvatting en conclusies

In dit artikel staat de vraag centraal welke de invloed is van de sterke toename van de arbeidsparticipatie van vrouwen op de beroepssegregatie op basis van sekse. De veranderingen in de beroepssegregatie zijn vanuit een aantal perspectieven in kaart gebracht met als doel die veranderingen inzichtelijk te maken. In dit onderzoek gaat het om 188 beroepen.

Als we kijken naar de segregatie-ontwikkelingen voor elk van de 188 beroepen apart, dan blijkt dat in een groot deel van de beroepen sprake is van een afname van de segregatie, namelijk in 43% van de beroepen. In een bijna even groot gedeelte (40%) bleef de mate van segregatie gelijk. Voor de afzonderlijke beroepscategorieën geldt dat binnen de categorie mannenberoepen en de categorie vrouwenberoepen de segregatieontwikkelingen nagenoeg gelijk zijn aan die voor de beroepen in hun totaliteit. Wat de evenredige beroepen betreft is er echter vooral sprake van een ontwikkeling in de richting van segregatie.

Gedurende de afgelopen twee decennia blijken 27 beroepen veranderd te zijn van sekselabel: van de 136 mannenberoepen veranderden er 12 in evenredige beroepen, van de 32 vrouwenberoepen veranderden er 2 in mannenberoepen en eveneens 2 in evenredige beroepen. Zeven van de 20 evenredige beroepen zijn veranderd in vrouwenberoepen en 4 ervan in mannenberoepen. Het gaat in alle gevallen om substantiële verschuivingen in het aandeel vrouwen. *Vrouwen blijken vooral te zijn toegetreden tot de evenredige beroepen. Ze zijn daarnaast iets vaker toegetreden tot mannenberoepen dan tot vrouwenberoepen.*

Om vast te stellen of er op het geaggregeerde niveau van de beroepen sprake is van een toename of juist van een afname van segregatie, dient met omvangsverschillen tussen enerzijds vrouwenberoepen en anderzijds evenredige beroepen en mannenberoepen rekening te worden gehouden. Vrouwenberoepen tellen namelijk gemiddeld aanmerkelijk meer beroepsbeoefenaren dan mannen- en evenredige beroepen, zodat vrouwenberoepen bij een toename van mannen minder snel van sekselabel veranderen dan mannen- en evenredige beroepen bij een gelijke toename van vrouwen. In 1989 zijn die verschillen nog toegenomen. Echter, ook als rekening wordt gehouden met de verschillen in omvang van de beroepen, blijken vrouwen verhou-

dingsgewijs vaker in mannenberoepen te zijn gaan werken dan in vrouwenberoepen. Ook zijn zij relatief vaker tot de evenredige beroepen togetreden dan tot de vrouwenberoepen. Mannen zijn verhoudingsgewijs wat vaker tot de evenredige beroepen en vrouwenberoepen togetreden dan tot de mannenberoepen. Er is dan ook sprake van een afname van de beroepssegregatie.

In deze analyse is echter geen rekening gehouden met de omstandigheid dat, als gevolg van de wijziging van de sekselabels van 27 beroepen, de beroepsamenstelling van elk van de drie beroepscategorieën tussen 1971 en 1989 is veranderd. Indien we hiermee wel rekening houden, blijkt eveneens sprake van een afname van de segregatie. De afname geconstateerd in de tweede analyse verschilt echter van de in de eerste analyse vastgestelde afname. In de eerste analyse is de desegregatie vooral het gevolg van de afname van de oververtegenwoordiging van vrouwen in de vrouwenberoepen en in mindere mate van de afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen. In de tweede analyse is de afname in segregatie vooral veroorzaakt door een afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen en in mindere mate door een afname van de oververtegenwoordiging van vrouwen in de vrouwenberoepen. In de eerste analyse is bovendien een grotere afname van de segregatie geconstateerd.

De verschillen in uitkomsten tussen de beide analyses kunnen grotendeels verklaard worden uit de toetreding van vrouwen tot de evenredige beroepen en mannenberoepen. Hierdoor veranderden *ten eerste* 7 evenredige beroepen met een grote toename van zowel vrouwelijke als mannelijke beroepsbeoefenaren in vrouwenberoepen. Het gevolg hiervan is dat de categorie vrouwenberoepen in de tweede analyse aanmerkelijk *meer* vrouwen en *meer* mannen omvat dan in de eerste analyse. De oververtegenwoordiging van vrouwen in de vrouwenberoepen nam in de tweede analyse dan ook vrijwel niet af, terwijl deze afname in de eerste analyse substantieel is. De vertegenwoordiging van mannen in de vrouwenberoepen echter nam meer toe dan in de eerste analyse.

Ten tweede veranderden 12 mannenberoepen in evenredige beroepen, waardoor de categorie mannenberoepen in de tweede analyse zowel *minder* vrouwen als *minder* mannen omvat. Het gevolg hiervan is dat de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen in de tweede analyse meer is afgenomen dan in de eerste, terwijl de vertegenwoordiging van vrouwen in de mannenberoepen juist minder toenam dan in de eerste analyse. Met andere woorden, de omstandigheid dat vrouwen togetreden zijn tot de evenredige beroepen heeft zowel geleid tot een bestending van de onevenredige verdeling van de vrouwelijke beroepsbevolking over de drie beroepscategorieën als tot een toename van de vertegenwoordiging van mannen in de vrouwenberoepen. De toetreding van vrouwen tot de mannenberoepen heeft een grotere afname van de oververtegenwoordiging van mannen in de mannenberoepen tot gevolg gehad. Het is dus niet zo dat de evenrediger verdeling van de mannelijke beroepsbevolking over de drie beroepscategorieën, meer specifiek de toegenomen vertegenwoordiging van mannen binnen de vrouwenberoepen, het gevolg is van verdringing van vrouwen uit de vrouwenberoepen door mannen, zoals veelal wordt beweerd.

Noten

1. Gewijzigde en uitgebreide versie van een paper, gepresenteerd in april 1994, tijdens de Zesde Sociaal Wetenschappelijke Studiedagen van het SISWO: F. Faber, *Veranderingen in de seksesamenstelling van de beroepen in Nederland, 1971 – 1989*.
Fokje Faber is als wetenschappelijk onderzoeker en Anneke van Doorne-Huiskes als hoogleraar, werkzaam bij de afdeling Emancipatie-onderzoek en Vrouwenstudies van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Fokje Faber verricht op dit moment een NWO-onderzoek naar de relatie tussen de status van beroepen en het getalsmatige aandeel vrouwen binnen beroepen (NWO-project 'Beroepsstatus en Sekse'). Wijbrandt van Schuur is als universitair hoofddocent verbonden aan de Vakgroep Sociologie van de Rijksuniversiteit Groningen.
Met dank aan Titia Top voor haar waardevolle redactionele commentaar op een eerdere versie van dit artikel.
2. De oververtegenwoordiging van vrouwen binnen de vrouwenberoepen nam af met 0,8%, terwijl de oververtegenwoordiging van mannen binnen de mannenberoepen afnam met 3,1%. Zie hiervoor tabel 3 in het betreffende artikel van Tijdens, vermeld in de literatuurlijst.
3. In de betreffende 35 beroepen zijn in 1971 in totaal 8.000 vrouwen en 65.000 mannen werkzaam, ofwel 0,6% van de vrouwelijke beroepsbevolking, respectievelijk 1,8% van de mannelijke beroepsbevolking in dat jaar. In 1989 omvatten deze beroepen 21.000 vrouwelijke en 28.000 mannelijke beroepsbeoefenaren, ofwel 0,9% van de vrouwelijke, respectievelijk 0,7% van de mannelijke beroepsbevolking. Het gaat dus om beroepen die zowel in 1971 als in 1989 een geringe omvang hebben.
4. Een te gemakkelijke conclusie naar aanleiding van de genoemde omvangsverschillen is dat de werkzaamheden van vrouwen in het algemeen gelijksoortiger zijn dan die van mannen. De minder gedifferentieerde structuur van vrouwenberoepen zou weleens verklaard kunnen worden uit de verouderde beroepenclassificatie van het CBS. Deze stamt uit 1968 en destijds waren de traditionele mannelijke handarbeidersberoepen dominant in de beroepenstructuur dan de 'nieuwere' dienstverlenende beroepen. De beroepenclassificatie heeft dus geen gelijke tred gehouden met de veranderingen in de beroepsstructuur (Tijdens, 1990). Een mogelijke andere verklaring, aldus Tijdens, is dat werkzaamheden binnen vrouwenberoepen een minder hiërarchisch karakter hebben dan werkzaamheden binnen mannenberoepen, waardoor er dus minder beroepen onderscheiden worden. Ook kan het zijn dat de beroepsidentiteit van vrouwen in een aantal beroepen minder ontwikkeld is ('Poetsen bij een ander is geen beroep'). Enquêteurs en codeurs zouden bovendien weleens minder oog kunnen hebben voor de identiteit van vrouwenberoepen dan voor de identiteit van mannenberoepen, aldus Tijdens.

Literatuur

- Beller, A.H. (1985). Changes in the sex composition of U.S. occupations, 1960 – 1981. *Journal of Human Resources*, 20, 235–250.
- Bradley, H. (1989). *Men's Work, Women's Work, A Sociological History of the Sexual Division of Labour in Employment*. Cambridge: Policy Press.
- CBS (1971). *Volkstelling 1971*. Den Haag: SDU.
- CBS (1989). *Enquête Beroepsbevolking 1989*. Den Haag: SDU.
- Hakim, C. (1981). Job Segregation: trends in the 1970's. *Employment Gazette*, 89, 521–529.
- Jacobs, J.A. (1989). *Revolving doors. Sex segregation and women's careers*. Berkeley California: Stanford University Press.

- Mourik, A. van & Siegers J.J. (1988). Ontwikkelingen in de beroepssegregatie tussen mannen en vrouwen 1971 – 1985. *Economisch Statistische Berichten*, 73, 732-737.
- Mourik, A. van, Poot J. & Siegers J.J. (1989). *Trends in occupational segregation of women and men in New Zealand: some new evidence*. *New Zealand Economic Papers*, 23, 29-50.
- OECD (1985). *The Integration of Women into the Economy*. Parijs: OECD.
- Plantenga, J., Schippers J.J. & Siegers J.J. (1990). Een afwijkend patroon? Een vergelijkend onderzoek naar participatie en segregatie op de arbeidsmarkt in Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland, 1960 – 1985. *Mens en Maatschappij*, 65, 337-354.
- Reskin, B.F. & Roos P.A. (1990). *Job queues, gender queues, explaining women's inroads into male occupations*. Philadelphia: Temple University Press.
- Tijdens, K.G. (1990). Beroepssegregatie en werkgelegenheid. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 6, 13-23.
- Wachter, M. de, Koot-du Buy A.H., Siegers J.J. & Van Mourik A. (1986). Beroepssegregatie tussen mannen en vrouwen in België. *Tijdschrift voor Economie en Management*, 31, 335-351.